

GRAĐANI ZA EVROPU

POLJOPRIVREDA I RURALNI RAZVOJ

Preporuke civilnog društva za brži put prema EU

April 2011

April, 2011

Grupa tematskih stručnjaka u okviru inicijative "Građani za Evropu"

1. Sead Jeleč, Udruženje poljoprivrednika KS, Sarajevo,
2. Sanela Klarić, NVO GREEN Council, Sarajevo,
3. Aleksandar Milanović, NVO LIR , Banja Luka,
4. Elvedin Čolaković, Savez udruženja asocijacija organskih proizvođača F BiH

Dokument "Preporuke civilnog društva za brži put ka Europskoj uniji, u sektoru Poljoprivreda i ruralni razvoj" sačinjen u okviru inicijative "Građani za Evropu 2011" . Prezentirana stajališta su rezultat konsultacija odabranih stručnjaka sa civilnim društvom u Bosni i Hercegovini.

SADRŽAJ

Uvod	3
Ocjena sadašnjeg stanja	5
Pregled željene situacije u BiH kao članici EU	15
Pregled koraka koje BiH treba učiniti.....	16
Korist za građane BiH od članstva u EU.....	19
Bibliografija	20

I Uvod

Projekt Građani za Europu je usmjeren na razvoj dijaloške platforme aktera civilnog društva u cilju doprinosa održavanju javnog i političkog fokusa na procesu europskih integracija u periodu nakon izbora, aktivnim zagovaranjem prema novim donosiocima odluka za razmatranje preporuka koje daju građani.

Diskusija o progresu BiH na putu ka Europskoj uniji, može doprinjeti povećanju kvaliteta i nivoa javne rasprave o ključnim mjerama koje treba ispuniti u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja kako bi se povećala konkurentna moć sektora i ubrzalo približavanje EU, povećala proizvodnja hrane, obezbjedila bolja mehanizacija i produktivnost, upravljanje prirodnim resursima, otvorila nova radna mjesta, osigurala diverzifikacija ekonomije, poboljšanje dostupnosti pratećih servisa u ruralnim zajednicama, obezbjedila podrška prerađivačkoj industriji; a sve u cilju povećanja standarda života stanovništva BiH.

Segment „Poljoprivreda u ruralni razvoj” koji se u 2011. izvodi u okviru Inicijative „Građani za Europu, faza 2” nastavak je istraživanja u ovome sektoru koja su se radila tokom 2010. godine. Ovdje se navode preporuke prošlogodišnjeg istraživanja upućene institucijama vlasti i političkim strankama, a koje su bile prezentirane po završetku prošlogodišnjeg dijela projekta na skupu koji je održan u zgradi Parlamenta BiH. Te preporuke su sljedeće:

1. U potpunosti implementirati Zakon o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju BiH
2. Uskladiti zakonodavstva i donijeti podzakonske akte, posebno u oblasti veterinarstva, sigurnosti hrane i zaštite zdravlja bilja, te jačati institucije odgovorne za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj,
3. Uskladiti podsticaje i sistem podrške poljoprivredi BiH te usmjeriti podsticaje na registrovana poljoprivredna gazdinstva,
4. U potpunosti uspostaviti poljoprivredni tržišni informacioni servis BiH, jačati kapacitete na državnom nivou za prikupljanje statističkih podataka i analizu politika u oblasti poljoprivrede,
5. Uključiti predstavnike civilnog društva, posebno stručnjake i predstavnike udruženja poljoprivrednika u BiH u procese kreiranja javnih politika u oblasti poljoprivrede

Potreba za nastavkom istraživanja nametnula se iz više razloga, od kojih su najvažniji- dolazak na vlast novih političkih subjekata nakon izbora, odnosno drugih nosilaca resornih izvršnih vlasti kojima civilno društvo želi uputiti zahtjev za ispunjenje obaveza iz sektora poljoprivrede i ruralnog razvoja na putu BiH ka EU, te podsjetnik na stanje izvršenja obaveza iz oblasti poljoprivrede preuzetih kroz sporazume sa EU. Pored toga, inicijativa Građani za Europu ove godine omogućava uključivanje mišljenja i stavova više učesnika civilnog društva iz primarne poljoprivredne proizvodnje, poljoprivredno-prerađivačke industrije, zadružnog sektora, obrazovanja, komorskog sistema te organizacija vezanih za ruralni razvoj. Lepeza istraživanja donekle je proširena i na područja i probleme sektora koji nisu u direktnoj vezi sa obavezama BiH vezanim za približavanje EU, ali koji u velikoj mjeri uzrokuju nezadovoljavajuće stanje u sektoru iz perspektive civilnog društva u BiH.

II Ocjena sadašnjeg stanja u poljoprivredi i ruralnom razvoju BiH

II.1. Glavni indikatori stanja

U analizi sektora koja je data u okviru inicijative „Građani za Europu” 2010 prikazani su neki važniji indikatori stanja u sektoru. U cilju izbjegavanja ponavljanja ovdje se prezentira jedan broj važnijih podataka i stavova koji nisu dati u pomenutoj analizi, a utemeljeni su na sugestijama nekoliko desetina najrelevantnijih aktera civilnog društva (nevladinih organizacija, zemljoradničkih zadruga, firmi iz poljoprivredne proizvodnje i prerađivačke industrije, komore, fakulteti...). Važno je napomenuti da se malo toga promijenilo za proteklih godinu dana u sektoru, kao što se može primjetiti samo ograničen napredak ako se posmatra duži period. Za stanje u poljoprivredi generalno se može reći da je stagnantno, uz manja poboljšanja u određenim njezinim dijelovima odnosno pogoršanja u drugim.

U izveštaju o napretku BiH u 2010. god. Koji je pripremljen od strane Evropske Komisije stoji: „Nije bilo napretka u osnivanju državnog Ministarstva poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa imenovalo je radne grupe za uspostavu agencije za plaćanje i upravljačko tijelo za strukture ruralnog razvoja IPA-e (IPARD)“. Vijeće ministara je usvojilo odluku o osnivanju nove upravne jedinice Ured za usklađivanje i koordinaciju sistema plaćanja i dodijelilo budžet za dodatno osoblje. Ipak, Ured još uvijek nije operativan. Sveukupno gledano, bolja koordinacija između države i entiteta je od ključne važnosti za djelotvoran administrativni sistem i zakonodavstvo. Sektor poljoprivrede, prehrane, šumarstva i ruralnog razvoja u državnom Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa nije zaposlio dodatno osoblje.

Sveukupno gledano, pripreme u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja su u ranoj fazi i potrebna je jača koordinacija između države i entiteta u usklađivanju sa *acquis*-em u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Kada govorimo o ruralnom razvoju, većina sagovornika ruralni razvoj veže isključivo za poljoprivredu, dok je ruralni razvoj mnogo širi termin koji uključuje pored poljoprivrede i infrastrukturu, obrazovanje, turizam, zdravlje, okoliš i mnogo više, te za krajnji cilj ima poboljšanje kvalitete života u ruralnim zajednicama. Na žalost, BiH nema jasnu viziju ruralnog razvoja niti strategiju ruralnog razvoja na državnom nivou. Što se tiče entiteta, RS je usvojila strategiju za ruralni razvoj ali ima probleme kod implementacije iste radi manjka procjena i dokaza, dok u Federaciji BiH strategija za ruralni razvoj nikada nije urađena uz izgovor da se čeka na državnu strategiju. Brčko Distrikt takođe nema ovu strategiju. Pored nepostojanja jasne vizije veliki problem u ovom sektoru jeste manjak kapaciteta koji može preuzeti sve postojeće obaveze.

Učešće poljoprivrede u BDP je smanjeno za zadnjih dvanaestak godina sa oko 14% na oko 8%, što je rezultat njene stagnacije u tom periodu u odnosu na druge privredne grane u kojima se bilježi određeni napredak.

Drugi važan indikator je korištenje poljoprivrednih resursa - zemljišta, i to onog najkvalitetnijeg, kakve su oranice. U BiH se sije svega oko 53 % oranica (u F BiH ispod 50%, RS oko 55%). U dva entiteta trendovi korištenja oranica su različiti. U Republici Srpskoj se sjetva povećava (tokom 15 g za oko 35 000 ha), a u F BiH trend je negativan. U Federaciji se danas sije manja površina nego neposredno nakon zadnjeg rata. Uz to, broj uslovnih grla stoke po hektaru

oranica je ispod 0,5 što je 4-5 puta manje nego u zemljama sa razvijenom poljoprivredom. Učešće stočarske proizvodnje u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji je ispod 40%, što je sintetički indikator opšte nerazvijenosti poljoprivrede. Ovo sve pokazuje da se kvalitetno zemljište, kao naš osnovni poljoprivredni resurs, koristi na vrlo ekstenzivan način. Radi usporedbe, u Makedoniji koja ima agrarnu i posjedovnu strukturu sličnu našoj, praktično se siju sve oranice. Razlog tome nije marljivije stanovništvo nego stimulativna agrarna politika.

Treći relevantni indikator stanja i razvijenosti naše poljoprivrede se odnosi na stepen zadovoljenja našeg stanovništva vlastitom hranom i pićem (tzv. samodovoljnost). Ta samodovoljnost iznosi oko 40% i ne smanjuje se u zadnjih 15 godina. Prije rata taj procenat iznosio je oko 75% (i pored usitnjenih parcela). Usko sa ovim vezan je i spoljno-trgovinski deficit u razmjeni sa poljoprivrednim proizvodima koji iznosi oko 2 milijarde/god i koji se godinama održava na tome nivou. Izvoz ovih proizvoda u zadnjih nekoliko godina raste te je pokrivenost uvoza izvozom porasla sa 13% prije desetak godina na oko 23% u 2010 godini. Ipak, najveća naša pojedinačna uvozna stavka nije hrana nego pivo (koje je proglašeno hranom). Zatim slijede žito, meso, mlijeko, duhan, kafa, voće i povrće, šećer i ulje. Dakle, navedena hrana predstavlja ključne poljoprivredne prehrambene artikle od kojih se većina mogu proizvoditi u BiH izuzev šećera i kafe.

U opisu stanja u poljoprivredi važno je istaći i nisku produktivnost po jedinici površine, po grlu stoke i po uloženom radu, te nisku tehničko-tehnološku opremljenost naših gazdinstava. Ta je produktivnost u ratarskoj proizvodnji 2-3 puta manja nego u razvijenim zemljama. Slično je i u proizvodnji mlijeka i mesa preživara i svinja. Povećanje produktivnosti u poljoprivrednom sektoru je ključni cilj ruralnog razvoja. Kod povećanja produktivnosti dolazi do smanjenja broja uposlenih direktno u poljoprivrednom sektoru kojima je kroz programe ruralnog razvoja neophodno obezbijediti poslove u drugim sektorima koji su planirani u razvojnim programima ruralnih zajednica, tzv. diverzifikacija u zapošljavanju. Bez vizije ruralnog razvoja BiH teško je odgovoriti na zahtjeve.

U istom izvještaju Evropske komisije za 2010. god. Navodi se sljedeće: „Savjetodavno vijeće za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj je operativno. Ipak, koordinacija između sektora i učešće nevladinog sektora i dalje su slabi. Entiteti nisu povećali ukupnu podršku poljoprivredi i ruralnom razvoju, a veći dio ove podrške namijenjen je mjerama ruralnog razvoja. Odsustvo djelotvorne administracije i efikasnih kreditnih šema za poljoprivredu sprječava konkurentnost poljoprivrednika i industrije za preradu poljoprivrednih proizvoda.

Ograničeni napredak postignut je na unapređenju poljoprivredne statistike. Usaglašen je akcioni plan za izradu mreže računovodstvenih podataka o farmama u izabranim opštinama. Započele su pripreme za poljoprivredni popis koji će se izvršiti nakon popisa stanovništva i domaćinstava. Popis stanovništva i domaćinstava će osigurati podatke samo o poljoprivrednim imanjima. Nedostatak pouzdane statistike ugrožava razvoj poljoprivrednih i ruralnih politika.

Usvojena je odluka o uspostavljanju državnog sistema za praćenje i evaluaciju u oblasti poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja. U toku je testiranje informacionog sistema za integrisani registar poljoprivrednih imanja. Ipak, sistem zemljišnih registara nije usklađen, a upravljanje zemljištem je potrebno unaprijediti.“

U pomenutom izvještaju posebna pažnja je posvećena izvještaju o napretku u oblasti sigurnosti hrane: „Malo napretka je postignuto u oblasti sigurnosti hrane. Usvojeno je provedbeno zakonodavstvo. Završeno je ocjenjivanje laboratorija za hranu, a intenzivirana je i obuka

inspektora. Potrebno je izraditi državni plan za laboratorije za hranu, te unaprijediti kapacitete za testiranje.

Bilježi se određeni napredak u oblasti veterinarske i fitosanitarne politike. U sektoru veterinarstva usvojeno je provedbeno zakonodavstvo o zdravlju i dobrobiti životinja. Utvrđeni su uslovi za stavljanje određenih uvezenih proizvoda na tržište. Usvojene su izmjene i dopune pravila koja uređuju preglede životinja za klanje. Potrebno je izmijeniti i dopuniti državni Zakon o veterinarstvu kako bi se omogućilo približavanje *acquis*-u i usklađivanje zakonodavstva na nivou entiteta. Usljed budžetskih ograničenja nije došlo do povećanja broja zaposlenih u državnoj Agenciji za sigurnost hrane, Uredu za veterinarstvo i Upravi za zaštitu zdravlja bilja. I dalje je nejasna podjela nadležnosti u oblasti sigurnosti hrane, veterinarstva i fitosanitarne oblasti. Nije bilo napretka u akreditaciji laboratorija za veterinarsku dijagnostiku.

Izmijenjena i dopunjena odluka o označavanju životinja i kontroli njihovog kretanja uspostavila je pravnu osnovu za označavanje malih preživara i svinja. U pripremi je IT sistem za označavanje životinja u cijeloj zemlji. Kampanja za vakcinisanje protiv bruceloze dala je prve pozitivne rezultate, a izrađen je nacrt strategije za kontrolu.

Poboljšana je veterinarska kontrola na granicama.

U fitosanitarnom sektoru je objavljeno provedbeno zakonodavstvo čime je otvoren put programu za nadzor krompira, te unaprijeđeni izvozni kapaciteti Bosne i Hercegovine. Usvojene su izmjene i dopune zakonodavstva o sredstvima za zaštitu bilja. Usvojena je nacionalna sortna lista. Bosna i Hercegovina je počela provebu Roterdamske konvencije imenovanjem Uprave za zaštitu zdravlja bilja državnim organom za ovu oblast.“

Na državnom nivou je potrebno je izraditi zakone kojima se preuizima *acquis* iz oblasti ribarstva. Kada je riječ o količini i vrijednostima, uvoz ribe i ribljih proizvoda iz EU u Bosnu i Hercegovinu je smanjen. Došlo je do povećanja izvoza ovih proizvoda u EU. Primjer podsticajne politike proizvodnji ribe na entitetskom nivou je jako ilustrativan primjer neharmonizovanosti mjera podsticaja poljoprivrednoj proizvodnji između entiteta. Naime, podsticaji za proizvodnju ribe su znatno veći u FBiH nego u RS, pri čemu su i vodoprivredne naknade koje proizvođači plaćaju za korištene vodne resurse u RS visoke, odnosno nestimulativne i nepovoljne za značajniji razvoj proizvodnje ribe.“

U dijelu izvještaja Evropske komisije o napretku BiH u 2010, koji se odnosi na poljoprivredu i ruralni razvoj na kraju se navodi i preporučuje: „Sveukupno gledano, pripreme u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, sigurnosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike i ribarstva još uvijek su u ranoj fazi. Bosni i Hercegovini nedostaje sveobuhvatna strategija za usklađivanje sa *acquis*-em u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja. Kapaciteti za kreiranje politike na državnom nivou su slabi. Ne postoji koordinacija između državnog i entitetskih nivoa, što ugrožava usklađenu provedbu zakonodavstva. Nisu uspostavljene strukture za provedbu komponente IPA-e (IPARD) za ruralni razvoj. Ograničeno sprovođenje zakonodavstva iz oblasti veterinarstva, sigurnosti hrane i fitosanitarne oblasti na državnom nivou sprečava poljoprivredno-prehrambene pogone u postizanju značajnijeg napretka ka dostizanju standarda EU. Potrebno je ojačati kapacitete službene kontrole, sistem laboratorija za sigurnost hrane, te veterinarsku i fitosanitarnu oblast.

II.2. Uzroci

Identifikacija uzroka opisanog stanja u poljoprivredi iz vizure resornih institucija vlasti i objektivnih i neutralnih analitičara iz civilnog sektora dijametralno se razlikuju. Akademaska zajednica je uključena aktivno u kreiranje strateških dokumenata u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja, te kreiranje određenih zakonskih rješenja, posebno podzakonskih akata. Međutim, donesene strategije se ne provode na adekvatan način, te akademaska zajednica prvenstveno kritikuje neadekvatan monitoring provođenja strategija i ne provođenje mjera i preuzetih nadležnosti u implementaciji strategija. Predstavnicima drugih organizacija civilnog društva, pored akademske zajednice su manje ili nikako uključeni u gore navedene aktivnosti.

Ova analiza uzroka stanja u poljoprivredi BiH, pored ekspertske vizure, utemeljena je i na odgovorima na postavljena pitanja i mišljenjima predstavnika civilnog društva sa kojima je obavljen razgovor a koji su vezani u svojim aktivnostima za sektor.

U sljedećem tekstu navode se neki od važnijih uzroka sadašnjeg lošeg stanja u sektoru:

a. Potpuno neorganiziran i segmentiran NVO sektor u poljoprivredi

Autori ove analize, uz sugestiju nekih intervjuisanih nevladinih organizacija koje imaju dobar pregled organiziranosti i uloge nevladinog sektora u razvijenim zemljama, uvrštavaju ovaj uzrok na prvo mjesto. Dobro organizirani i ujedinjeni predstavnici nevladinog sektora u razvijenim zemljama su ključni partneri vladinom sektoru čije se mišljenje poštuje i uvažava, čija se podrška, znanje i analitičke vještine koriste od strane resornih institucija i koji učestvuju u procesima izrade, adaptacije u implementacije razvojnih strategija i programa, kao i u procesima implementacije, monitoringa i evaluacije istih. Tamo gdje nema dobre organizacije i jedinstva civilnog društva predstavnici vladinog sektora imaju veću slobodu da bez konsultacija sa građanima kreiraju politike i planove. Slabo uvezivanje civilnog društva i fokusiranost pojedinih njegovih dijelova isključivo na uske grupne interese slabi ugled i uticaj nevladinog sektora. U takvoj situaciji izostaje usredsređenost nevladinih organizacija na ključne sektorske probleme kao što su obaveze preuzete u procesu približavanja EU, izrada i implementacija strateških dokumenata i programa rada resornih institucija, analiza i preporuke, te se dozvoljava slabljenje uticaja ovog sektora.

b. Nekonkurentnost domaćih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda

Stepen liberalizacije uvoza je bez presedana u našem okruženju, što se vidi iz činjenice da u okviru asocijacije CEFTA jedino BiH ima nultu carinsku stopu za sve proizvode dok ostale zemlje imaju dogovorene koncesije za proizvode od posebnog interesa za te zemlje. Pored toga, BiH je ušla u ove aranžmane potpuno nepripremljenih institucija kojima se mogu uspostaviti recipročne vancarinske mjere, te osigurati izvoz naših proizvoda na zahtjevna tržišta poput EU. MVTO i Vijeće ministara BiH nemaju razvijene mjere za zaštitu domaće proizvodnje od prekomjernog uvoza određenih proizvoda, a za šta se ima legalno uporište u CEFTA-i. Ovakva pozicija naše zemlje u vanjsko-trgovinskoj razmjeni nije u interesu države BiH, a posebno njene poljoprivrede. Stav organizacija civilnog društva (OCD) u BiH je da ovu trgovinu karakteriše visok državni protekcionizam zemalja EU i SAD, te nekih naših partnera u CEFTA-i, što civilno društvo ne smatra slobodnom trgovinom. Naša zemlja ne kompenzira negativne aspekte otvorenog tržišta domaćim novčanim podrškama poljoprivredi i ruralnom razvoju. S druge strane, za razliku od naših najvažnijih partnera u okviru CEFTA, BiH još uvijek nema status zemlje kandidata, pa tako ni prava koja iz toga proizilaze.

Ovakav položaj BiH otežava plasman domaćih poljoprivrednih proizvoda i destimuliše bavljenje poljoprivredom, što u najvećoj mjeri objašnjavaju podaci koji su već prezentirani, a odnose se na korištenje resursa. Bez većih domaćih novčanih, institucionalnih, kreditnih i drugih podrški, bez adekvatnih mjera zaštite domaće proizvodnje i drugih mjera za podršku i plana razvoja sama poljoprivredna gazdinstva ne mogu povećati svoju konkurentsku moć, što je uslov za njihov održivi opstanak.

c. Nedovoljna novčana podrška sektoru

Novčana pomoć od strane države (uzimajući u obzir da je ova pomoć u BiH podijeljena na razne i brojne nivoe vlasti u BiH) za poljoprivredu i ruralni razvoj, trebala bi biti najvažniji vid neutralisanja efekata slobodne trgovine poljoprivrednim proizvodima u BiH i jačanja konkurentne moći poljoprivrednih gazdinstava. Novčana pomoć je odigrala, uz kombinaciju sa visokim carinskim barijerama, presudnu ulogu u razvoju poljoprivreda zemalja EU u zadnjih pedesetak godina. Zahvaljujući tome tzv. državnom protekcijonizmu, taj dio Europe pretvorio se od velikog uvoznika poljoprivrednih proizvoda u velikog izvoznika, davno dostigavši tačku samozadovoljenja sa tim proizvodima. Sličan put razvoja svojih poljoprivreda i ruralnog prostora kopiraju i zemlje CEFTA

Teško je uspoređivati distribuciju ovih sredstava kao i način kontrole u BiH sa istim u zemljama EU. Ono što karakteriše domaću praksu na ovom području je izostanak vidljivijih strateških opredjeljenja i fokusiranja na odabrane strateške mjere, mala transparentnost, ad hoc improvizacije bez naznaka dugoročnije podsticajne politike, manjak kapaciteta i jasnih kriterija i jasnih transparentnih planova za budućnost. Neharmonizirani zakoni koji regulišu ovu materiju dozvoljavaju nezadovoljstva i teškoće, posebno ako govorimo o razlikama koje se pojavljuju na entitetskim ali i na lokalnim nivoima.

Za sada je pojam usklađivanja (harmonizacije) politika podsticaja, na cijeloj teritoriji BiH predmetom rasprava koje još uvijek nisu dovele do rješenja. Usklađivanje ovih mjera sa istim po standardima EU predstavlja još jedan od prioritarnih zadataka na putu pridruživanja koji je postavljen pred BiH.

Sve dok BiH ne bude imala jasnu viziju i usklađene mjere, politike podsticaja neće donositi pozitivne planirane promjene nego nezadovoljstva. Zajednička agrarna politika (CAP) davno je napustila tzv proizvodno vezane podsticaje te se opredjelila za jednostavnije modele u kojima su glavni kriteriji, kad je riječ o tzv. direktnim podrškama, površina u hektarima i broj grla stoke. Ruralni razvoj, kao drugi stub novčanih podrški, dobija na značaju i obezbjeđuje više sredstava nakon što je EU prešao crtu samodovoljnosti u proizvodnji hrane. Sredstva podrške za ruralni razvoj fokusirana je na:

- konkurentnost u poljoprivrednom sektoru,
- diverzifikacija u ruralnim područjima,
- razvoj srednjih i malih preduzeća,
- podršku manjim gazdinstvima i manjim obrtima,
- procjene i analize specifičnosti regije i ravnomjeran regionalni razvoj, sa naglaskom na slabije razvijena područja,

a sve to uz krajnji cilj koji predstavlja poboljšanje uslova života ruralnih zajednica.

Dodatni problem u BiH koji je zajednički za sve, odnosi se na manjak analiziranja i procjena koje bi dovele do zaključaka i preporuka za rješenje postojećih problema.

d. Dostupnost kreditima

Opće je poznato ustručavanje banaka da kreditiraju poljoprivredu. Poznati su i razlozi tome, a glavni je veliki rizik po banke jer obiteljska gazdinstva obično ne mogu ponuditi validnu kolateralu (zemlju, građevine) te nisu pouzdani dužnici. Slično se ponašaju i tzv. razvojne banke u entitetima koje posluju samo sa gazdinstvima koja su registrirana kao firme. Kao djelimično pozitivan primjer može poslužiti Kreditna linija za mikrobiznis u poljoprivredi IRB RS koja individualna poljoprivredna gazdinstva prepoznaje kao svoje klijente uz uslov da su registrovana u bazi poljoprivrednih gazdinstava AP IF-a. Međutim i u ovom slučaju potreban je značajan kolateral, a visina sredstava po ovoj kreditnoj liniji je limitirana na 50.000 KM što ne pruža mogućnost za ozbiljnije investiranje u poljoprivredu. U ovakvoj situaciji glavni izvori finansijskih sredstava za poljoprivrednu proizvodnju su mikrokreditna društva te sredstva podsticaja entiteta, kantona i lokalnih zajednica namijenjena za podršku poljoprivredi. Generalno se može reći da su kreditni uslovi neusporedivi sa onim iz EU.

e. Neorganizirano tržište

Problemi koje poljoprivrednici imaju u prodaji svojih primarnih proizvoda visoko su rangirani u odgovorima svih intervjuisanih subjekata iz primarnog sektora, kao jedan od glavnih razloga stagnacije i destrukcije ovog sektora. Predstavnici zadruga ukazuju na slab kapacitet zadruga da izvrše svoju osnovnu funkciju; da okupe brojne male farmere, servisiraju njihove potrebe za mehanizacijom, preuzmu njihove primame proizvode, dorade ih ili prerade, uskladište i, u povoljnom momentu nađu kupca i plasiraju ih na tržište. Većina zadruga i nema tehničke pretpostavke za takvu ulogu te se njihov posao svodi uglavnom na opskrbu repromaterijalom. U zemljama sa razvijenim poljoprivredama zadruge posreduju u otkupu primarnih proizvoda sa preko 50%. Odnos domaćih vlasti prema zadrugarstvu u zadnjih 20 godina je izrazito negativan i opterećen je ideološkim predrasudama prema njima kao zaostatku prošlog društveno-političkog sistema. Treba ukazati i na veliko nepovjerenje koje ne dozvoljava partnersko udruživanje i funkcionisanje ideje udruživanja.

Sve navedeno ukazuje na potrebu da se organizovano pomogne zadružnom obliku udruživanja poljoprivrednih proizvođača, vraćanju prava na imovinu istih zadruga sada kada je Zakon o zadrugarstvu priznao njihovu imovinu kao legalnu, te ostalim poteškoćama koje zadruge imaju danas.. Zadružna imovina je uslov da bi zadruge postale kreditno sposobne, nabavila potrebnu mehanizaciju i opremu (skladišta, hladnjače, opemu za preradu i dr.).

Kod nas je i sistem tzv. robnih rezervi tek u začetku te ni on, praktično nije, značajniji faktor u organizaciji i stabilizaciji tržišta polj. proizvoda. Propisi koji reguliraju ovu oblast se ne primjenjuju.

f. Skupi repromaterijali

Jedan od glavnih problema na koji ukazuju poljoprivrednici su i visoke cijene repromaterijala (gorivo, sjemena, zaštitna sredstva, mineralna đubriva). U RS postoji sistem nižih cijena za gorivo za poljoprivrednike i za mineralna đubriva. U Federaciji BiH ta olakšica za poljoprivrednike ne postoji.

g. Niske otkupne cijene primarnih proizvoda

U odjeljku pod b. ove analize ukazano je na potpuno liberalizirani uvoz kao na glavni razlog niskih otkupnih cijena hrane. Ali to nije jedini razlog. Drugi je razlog vrlo loša

pozicija primame proizvodnje odnosno njen inferioran položaj u okvirima ukupne reprocceline. Naime, farmeri kao prvi u tome lancu, najlošije prolaze i njihovo je učešće u finalnoj cijeni daleko najmanje. Ovaj problem je uočen i od strane farmerskih organizacija u EU kao jedan od glavnih razloga za pogoršanje položaja farmera te tamošnji farmeri počinju vršiti značajan pritisak i na vlasti i na druge aktere u lancu (velike trgovačke kuće, prerađivače, vlasti) kako bi se sačinila pravednija raspodjela dobiti.

i. Institucije za pomoć poljoprivredi i ruralnom razvoju i zakonodavstvo

Stanje ovih institucija opširno je razmatrano u izvještaju iz prve faze Inicijative "Građani za Europu". Generalno, ukupni i pojedinačni kapaciteti tih institucija znatno zaostaju za potrebama ruralnog razvoja, poljoprivrede i općenito, proizvodnje hrane kao i prehrane stanovništva. Jedan broj tih institucija BiH treba da formira i da ih osposobi za implementaciju njihovih obaveza i nadležnosti na osnovu preuzetih obaveza za put ka EU. Formiranje i osposobljavanje tih institucija nije samo preuzeta obaveza nego i izraz suštinskih potreba sektora. Svakako je najvažnija institucija Ministarstvo poljoprivrede BiH na državnom nivou. Za njegovo formiranje podršku daje većina intervjuisanih subjekata iz civilnog društva u FBiH i u RS. Njima je postavljeno pitanje da li su za Ministarstvo koje bi imalo ograničene nadležnosti iz poljoprivrede i ruralnog razvoja, kao što su implementacija obaveza prema EU, harmonizacija entitetskih razvojnih strategija i modela novčanih podrški, institucije BiH zadužene za poljoprivredu i prehranu, kontrolu uvoza, harmonizaciju platnih sistema, akreditaciju laboratorija, certifikaciju roba za izvoz i dr. Dakle, radi se o manjem broju specificiranih nadležnosti ali koje je potrebno objediniti na državnom nivou, što bi obezbjedilo funkcionisanje sektora za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvoj u BiH.

Od institucija važno je posebno istaknuti značaj savjetodavne službe. U RS ova služba postoji već nekoliko godina kao posebna agencija pri resornom ministarstvu dok u FBiH ta služba još nije organizovana. Zakon o ovoj službi u FBiH još nije usvojen i čeka na usvajanje više od godinu i po dana na parlamentu FBiH kao i strategija. Strategija za razvoj savjetodavne službe u RS je prihvaćena na parlamentu RS. Postoje, naime, neusaglašeni stavovi oko organizacije ove službe, koji su pokušani biti usaglašeni kroz entitetske strategije koje su rađene zajednički uz pomoć eksperata Svjetske banke. Takođe, radna grupa ofomljena na državnom nivou ima zadatak da usaglasi procese certificiranja i licenciranja savjetodavaca u BiH. U svakom slučaju, može se zaključiti da predstoji još puno posla da bi se savjetodavne službe osnažile ali da je uloga savjetodavaca veoma značajna kako u pružanju savjeta u domenu poljoprivrede tako i u pružanju savjeta u domenu ruralnog razvoja i pomoći u komunikaciji sa krajnjim korisnicima kod priprema dobrih projekata ruralnog razvoja.

Kao što je već navedeno nema nikakvih pomaka oko formiranja nove upravne jedinice, za čije formiranje je Vijeće ministara usvojilo odluku u junu 2009. god. A to je Ured za usklađivanje i koordinaciju sistema plaćanja. Ova upravna jedinica na državnom nivou na žalost još uvijek nije operativana.. RS je tokom 2010. godine u sklopu Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede formirala Agenciju za plaćanja preko koje se realizuju sva novčana sredstva za podršku poljoprivredi i ruralnom razvoju iz budžeta ovog entiteta. Federalno ministarstvo i Brčko Distrikt čekaju da se ovo tijelo formira na državnom nivou.

III. Pregled željene situacije u BiH kao članici EU

Poljoprivrednici, kao i ostali građani, malo znaju o EU, odnosno o promjenama koje su neophodne za pristupanje toj asocijaciji, te koje slijede nakon pristupanja. Znaju, uglavnom, da tamošnji poljoprivrednici imaju jaku državnu potporu, da su im imanja velika i opremljena sa modernom mehanizacijom, da im je proizvodnja visoko produktivna a imanja konkurentna. Kod većine BiH poljoprivrednika postoji strah od nestajanja, odnosno od uništenja kao proizvodnih subjekata jer im imanja nisu osposobljena za konkurenciju. Taj strah je suvišan jer su već nekoliko godina izloženi nesmiljenoj konkurenciji, uz nedostatak državne podrške, te je proces smanjivanja i napuštanja proizvodnje godinama evidentan. Mlađi poljoprivrednici vide šansu za osposobljavanje svojih farmi zahvaljujući EU fondovima za podršku poljoprivredi i ruralnom razvoju jer su bolje informisani u primjerima dobre prakse, dok stariji, kakvih je većina, nose nepovjerenje prema EU. Poljoprivrednici su slabo informisani o primjerima novih zemalja članica EU, te njihovim iskustvima u ovom sektoru. Iskustva ovih zemalja govore o velikim promjenama neposredno prije i nakon ulaska u EU. Generalno, iskustva su pozitivna, mjerena porastom poljoprivredne proizvodnje, izvoza poljoprivrednih proizvoda, jačanjem konkurentne moći i drugim relevantnim pokazateljima. Negativni aspekti ogledaju se u prepoznavanju slabijih farmi za koje je potrebno da se preorjentišu na neke druge potrebne servise i obuče da obavljaju druge planirane poslove što u konačnici gledano sa duže vremenske distance znači napredak. „Profilisanje” poljoprivrednih gazdinstava vrši se ubrzano i u predpristupnom periodu u kojem se nalazi i naša zemlja. Neophodno je da se u ovom periodu što prije zajednički definiše strategija razvoja da bismo postigli što bolje rezultate koristeći iskustva zemalja u okruženju. Željena situacija, sa aspekta poljoprivrednika, može se izraziti u nekoliko sljedećih konstatacija:

- Pravna država, sa kompetentnim i odgovornim institucijama vlasti,
- Veća fokusiranost vlasti i politike na privredne i druge životne probleme,
- Veća i efikasnija kontrola vlasti od strane građana, kao i participacija u donošenju odluka,
- Zakonska regulativa i standardi harmonizirani unutar BiH, kako to predviđa Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i druge obaveze prema EU,
- Bolji životni standard poljoprivrednika, srazmjerni vlastitim naporima i sposobnostima te naporima vlasti,
- Otvorena perspektiva mladima da se bave poljoprivredom i drugim djelatnostima u ruralnom prostoru,
- Bolja socijalna zaštita poljoprivrednika,
- Lakša prodaja poljoprivrednih proizvoda zahvaljujući organiziranijem tržištu,
- Veća novčana podrška, kakva je danas u zemljama EU,
- Veća fokusiranost vlasti i politike na privredne i druge životne probleme,
- Bitno povećana opskrba stanovništva sa domaćom hranom,
- Bolje uravnotežen vanjsko-trgovinski bilans u sektoru hrane,
- Povećana sigurnost hrane,
- Povećani udio organske (ekološke) proizvodnje i smanjena degradacija životne sredine (zemljište i vode) zbog poljoprivrednih aktivnosti.

„Željeno stanje” znači planiranu državnu novčanu podršku, dostupnije i jeftinije kredite, sređenije unutarnje tržište i osiguran plasman proizvoda, bolju zakonsku i institucionalnu podršku, naročito kad je riječ o edukaciji. Podrškom zadružnom sektoru i njegovim razvojem u smislu omasovljenja i okupljanja što više gazdinstava, posebno malih koja su i manje konkurentna, stvorili bi se uslovi za generalno bolji položaj BiH farmera. Upravo radi udruživanja

EU farmeri mogu da neutrališu djelovanje pomenutih negativnih faktora, da osiguraju dovoljno hrane za stanovništvo EU i za izvoz, da osiguraju dobar životni standard i jačanje svoje farme. Kad je riječ o ruralnom prostoru, obiteljske farme su te koje ga održavaju i oplemenjuju, doprinoseći njegovoj raznolikosti i privlačnosti. Shvativši da sami tržišni zakoni i djelovanje neregulisanog tržišta vode ka destrukciji toga prostora, upravo mjerama podrške ruralnom razvoju EU zemlje pretvaraju ruralni prostor u privlačan ambijent za turističku ponudu i za druge privredne i druge djelatnosti. Cilj ove podrške jeste poboljšavanje konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog sektora, unapređenje okoliša ruralnih područja, i diverzifikacija i poboljšanje kvaliteta života ovih zajednica.

Obezbjediavanjem uslova priliva EU sredstava za podršku poljoprivredi i ruralnom razvoju, BiH bi dobila priliku da planirana sredstva uloži planski oslanjajući se na strategije i da u kratkom vremenskom periodu dovede do pozitivnih promjena koje, ukoliko se promovišu, mogu uticati na ukupno zadovoljstvo građana.

IV. Pregled koraka koje BiH treba učiniti kako bi ispunila uvjete procesa pridruživanja

Zahtjevi politika EU za Ruralni razvoj:

- Koherentna državna strategija ruralnog razvoja
- Državni strateški planovi koji su u skladu sa strateškim odrednicama EU
- Prepoznavanje onih područja ekonomije gdje bi korištenje podrške EU za ruralni razvoj (RR) moglo dati dodaznu vrijednost
- Uspostaviti i odrediti veze sa drugim programima i prioritetima
- Osigurati da postoji konzistentnost sa drugim politikama EU (Ekonomska i socijalna kohezija – uključujući regionalni razvoj i okoliš)
- Pomoći u provedbi nove, tržišno orijentirane Zajedničke poljoprivredne politike, te u restrukturiranju poljoprivrede

Zahtjevi politika EU u sektoru poljoprivrede:

- Implementirati Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju i osigurati adekvatni pravni okvir za usklađenu provedbenu politiku u poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju.
- Razraditi sveobuhvatnu strategiju poljoprivrede na državnom nivou
- Osigurati usvajanje zakona koji su u skladu sa EU standardima na području sigurnosti hrane, veterinarstva i fitosanitarnog sektora te početi sa njihovom provedbom.

Imajući u vidu trenutno stanje i napredak BiH na putu Evropskih integracija, organizacije civilnog društva daju sljedeće preporuke donosiocima odluka:

Preporuka 1: U potpunosti implementirati Zakon o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 50/08).

Ovaj Zakon na sveobuhvatan način definiše sektor poljoprivrede i aktivnosti koje treba poduzeti da bi se uspostavila jedinstvena poljoprivredna politika na nivou BiH. Iako Član 7 Zakona obavezuje MVTEO (u saradnji sa entitetskim ministarstvima i Brčko distriktom) na izradu politika, efektivnu usklađenost i koordinaciju strategija u BiH i akcionih planova za sektor poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja, to nije slučaj. Pored toga, MVTEO treba da donosi strategije kojima se osigurava precizno utvrđivanje širih i posebnih ciljeva sektora, na nivou BiH. Takav pristup bi u mnogome doprinio ujednačenom razvoju sektora, a što je ključni faktor za uspjeh na međunarodnom i domaćem tržištu. Stanovište OCD iz FBiH je da treba osnovati jedinstveno Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja BiH, sa nadležnostima za vanjsku trgovinu, poslove vezane za EU integracije iz oblasti ovog sektora, usklađivanje propisa i standarda te za državne agencije i institucije vezane za vanjsku trgovinu, poljoprivredno-prehrambene proizvode i sigurnost hrane.

Preporuka 2: Uskladiti zakonodavstva i donijeti podzakonske akte posebno u oblastima veterinarstva, sigurnosti hrane i zaštite zdravlja bilja, te jačati institucije odgovorne za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj.

Imajući u vidu da se značajan broj zakonske i finansijske nadležnosti nalazi na entitetskom nivou, a da se međunarodne obaveze i EU fondovi implementiraju preko državnog nivoa, MVTEO treba preuzeti značajniju ulogu u koordinaciji između državnog nivoa i entiteta u

procesu približavanja *acquis*-u u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja. Značajan dio zakonodavstva postoji, ali se ne sprovodi, dijelom zbog nedostatka podzakonskih akata, a dijelom zbog nepostojanja kapaciteta institucija koje su zadužene za određene zadatke koje zakoni propisuju.

- Hitno početi usklađivanje entitetskih modela i modela Brčko Distrikta za podsticaj sa CAP-om kako bi već 2013 preuzeli u cjelosti taj model podrške;
- Što prije otpočeti sa provođenjem aktivnosti iz Operativnog programa Strateškog plana BiH za usklađivanje u sektoru poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja;
- Uskladiti sa državnim okvirom strateški plan ruralnog razvoja Republike Srpske, njegov Akcioni plan, te Operativni program FBiH za usklađivanje u oblasti poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja;
- Intenzivno raditi na usklađivanju i donošenju podzakonskih akata postojećih ključnih zakona na nivou BiH kako bi se obezbijedilo provođenje jedinstvenog zakonodavstva (Okvimi zakon o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju, Zakon o duhanu i Zakon o vinu):
- Zahtjevati veći angažman imenovanih u radne grupe za uspostavu agencije za plaćanje i upravljačkog tijela za IPARD kako bi se osigurala implementacija jedinstvenog sistema plaćanja;
- Zahtjevati uspostavu Agencije za plaćanje u FBiH, te jačanje kapaciteta uspostavljene Agencije za plaćanje pri Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS;
- Tražiti što hitniju operacionalizaciju Ureda za usklađivanje sistema plaćanja;
- Jačati materijalne i ljudske kapacitete Odjela za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvoj u MVTEO;
- Izmjeniti i dopuniti državni Zakon o veterinarstvu prema *acquis*-u;
- Na državnom nivou je potrebno izraditi zakone kojima se preuzima *acquis* iz oblasti ribarstva.

Preporuka 3: Uskladiti podsticaje i sistem podrške u poljoprivredi BiH, te usmjeriti podršku na registrovana poljoprivredna gazdinstva.

Podsticaji i podrške u poljoprivredi moraju biti harmonizovani na nivou cijele države, bez obzira na to što su entitetske vlade zadužene za njihovu implementaciju, kako se ne bi stvarala nejednaka situacija među poljoprivrednicima, a samim tim i nelojalna konkurencija unutar BiH koja bi sprječavala razvoj sektora zasnovanog na postojećim resursima. Činjenica je da je lepeza subvencija i mjera podrške u BiH jako široka i neujednačena, te da se ograničena raspoloživa sredstva ne koriste na sistemski način, pa izostaju i značajniji rezultati. Bitno je značajnije podsticati usvajanje standarda kvaliteta i jačanje konkurentnosti proizvođača i bolje korišćenje i zaštitu raspoloživih resursa. Kako bi se podstakao što brži prelazak iz neformalnog u zakonom propisani način funkcionisanja gazdinstava, uslov za dobijanje subvencija treba biti da je gazdinstvo registrovano.

- Do prihvatanja CAP-a suziti listu vezanih podsticaja, povećati učešće za površinu i po grlu stoke i za investicije, te se više fokusirati na obiteljska gazdinstva;
- Insistirati na povećanju ukupnih izdvajanja za podsticaje poljoprivredi i ruralnom razvoju u oba entiteta, te zahtjevati harmonizaciju politika i mjera podsticaja u čitavoj BiH;
- Podsticaje učiniti transparentnijim (liste korisnika trebaju biti dostupne);
- Uprostiti suvišno administriranje u raspodjeli podsticaja;

- Tražiti od zakonodavaca da zakonski regulišu problem podsticaja, te ograničiti ulogu izvršne vlasti samo na njihovu implementaciju;
- Zagovarati efikasniji rad administracije na svim nivoima;
- Tražiti podršku vlasti na uspostavljanju mehanizama za pristup povoljnijim kreditnim sredstvima kod banaka (kreditno-garantni fondovi, subvencije kamata i sl), pa čak i osnivanje entitetskih i državne Agrarne banke.

Preporuka 4: U potpunosti uspostaviti Poljoprivredni tržišni informacioni servis BiH, i dalje jačati kapacitete na državnom nivou za prikupljanje statističkih podataka i analizu politika u oblasti poljoprivrede.

Jedan od najvećih problema sa kojima se suočavaju poljoprivredni proizvođači u BiH, kao i nadležne institucije sektora poljoprivrede jeste nedostatak informacija o poljoprivrednom tržištu, uvozu/izvozu, i tržišnim cijenama na različitim nivoima u poljoprivredno-prehrambenom lancu. Ove informacije su neophodne poljoprivrednicima da plasiraju adekvatno svoj proizvod i ostvare najbolji profit. Takođe, poljoprivredni tržišni informacioni servis BiH, kao dio integrisanog poljoprivrednog informacionog sistema, koji treba da uključuje i Registar poljoprivrednih gazdinstava (RG), Registar klijenata (RK), Registar identifikovanja životinja, Sistem identifikovanja zemljišnih parcela (LPIS), treba služiti nadležnim institucijama da nadziru razvoj i trendove u sektoru kako bi se donosile odgovarajuće odluke, podsticalo tržište i usvojile efikasne politike. U tom smislu, neophodno je adekvatno kadrovski popuniti institucije koje će vršiti prikupljanje statističkih podataka i analizu politika, te kako razvoj ovih sistema zahtijeva dosta vremena, neophodno je da BiH što ranije počne sa uspostavom registara na državnom nivou, kako bi se osigurala buduća podrška i koordinacija sektora poljoprivrede.

- Zahtjevati intenziviranje priprema za poljoprivredni popis u BiH;
- Unaprijediti sisteme upravljanja zemljištem i zemljišnim registrima na svim nivoima.

Preporuka 5: Uključiti predstavnike civilnog društva, posebice stručnjake i predstavnike udruženja poljoprivrednika u BiH, u procese kreiranja javnih politika u oblasti poljoprivrede.

Predstavnici civilnog društva, posebice stručnjaci i predstavnici udruženja poljoprivrednika u BiH, često imaju bolji pristup informacijama na terenu od institucija vlasti, te zbog svoje stalne lokalne prisutnosti, imaju bolji uvid u stvarno stanje u proizvodnji i probleme u sektoru. Ovaj participativni način rada treba primjenjivati na svim nivoima vlasti kako bi proces kreiranja javnih politika rezultirao usvajanjem najefikasnijih rješenja u sektoru poljoprivrede.

- OCD aktivnije uključiti u rad Savjetodavnog vijeća za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj.

Preporuka 6: Preduzeti konkretnije mjere na razvoju sistema kontrole poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, što se posebno odnosi na unapređenje rada inspeksijskih službi i izradu državnog plana za laboratorije

- Tražiti izradu državnog plana o laboratorijama za hranu;
- Što prije odrediti referentne laboratorije za sve neophodne kontrole i analize za potrebe poljoprivrede i prehrane;
- Unaprijediti kapacitete za testiranje;

- Jasno razgraničiti nadležnosti između sektora veterinarstva, sigurnosti hrane i fitosanitarne oblasti;
- Unaprijediti kapacitete inspekcijskih službi i laboratorija na svim nivoima;
- Unaprijediti kapacitete i rad Agencije za sigurnost hrane, Ureda za veterinarstvo i Uprave za zaštitu zdravlja bilja;
- Što prije akreditovati više laboratorija za veterinarsku dijagnostiku.

V. Kakva je korist za građane od članstva u EU i kako će se pridruživanje odraziti na život građana

Bosna i Hercegovina učestvuje u Procesu stabilizacije i pridruživanja Evropskoj uniji. EU pruža smjernice vlastima BiH za reformske prioritete kao dio Evropskog partnerstva. Cilj naše zemlje jeste pridruživanje zemljama EU. BiH očekuju velike pozitivne promjene sa ulaskom u EU partnerstvo. Promjene su velike i zahtjevaju vrijeme i angažman svih građana BiH. Ukoliko se ubrzaju pozitivne aktivnosti u zemlji na osposobljavanju privrede, usvajanju standarda iz *acquis*-a, usklađivanja zakonodavstva i formiranja i jačanja institucija, BiH će doživjeti dramatičnije pozitivne promjene ulaskom u EU. Pozitivne promjene su vidljive u svim zemljama članicama EU a njihova iskustva su neprocjenjiva pomoć u našem napredovanju ka evropskim integracijama. Građani BiH u slučaju pridruživanja BiH EU mogu očekivati:

- Veću novčanu pomoć poljoprivredi i ruralnom razvoju uz njenu transparentniju raspodjelu, kao što je to slučaj danas u zemljama EU,
- Lakši plasman i sređenije tržište poljoprivrednih proizvoda,
- Bolje i dostupnije usluge od institucija vlasti zaduženih za hranu i poljoprivredu,
- Bolju organiziranost zadružnog sektora, a posebno kad je riječ o preuzimanju poljoprivrednih proizvoda, te sposobnosti zadruga da preuzmu one funkcije koje pojedinačna poljoprivredna gazdinstva nisu u stanju da obavljaju,
- Dostupnije kredite, prilagođene potrebama obiteljskih gazdinstava i karakteristikama biološke proizvodnje,
- Veću mogućnost modernizacije i proširenja gazdinstva i humanije uslove rada,
- Povećanu produktivnost,
- Zaštićeniji i za život pogodniji ruralni prostor, sa boljom infrastrukturom i očuvanim ruralnim vrijednostima , uključujući prirodnu sredinu i tradicionalne vrijednosti,
- Bolji životni standard,
- Dostupniju edukaciju,
- Bolji socijalni status (povoljnije penziono i zdravstveno osiguranje),
- Sigurniju perspektivu za populaciju mladih ljudi u ruralnim sredinama.

VI. Bibliografija:

1. Agencija za statistiku RS, Godišnji izvještaji
2. Agencija za statistiku F BiH, Godišnji izvještaji,
3. Izvještaj Vanjsko-trgovinske komore o robnoj razmjeni sa svijetom, 2010
4. Zakon o novčanim podrškama poljoprivredi i ruralnom razvoju F BiH, 2004
5. Odluka o novčanim podrškama poljoprivredi i ruralnom razvoju F BiH, 2010
6. Zakon o pdsticajima poljoprivredi RS,
7. Predpristupni sporazum o pridruživanju sa EU, 2008
8. Sporazum CEFTA, 2006
9. Strateški plan razvoja poljoprivrede u RS, 2008
10. Vodič za agrarnu politiku u EU-CAP, Beograd 2010
11. Izvještaj o napretku BiH u 2010. god., Evropska komisija, Brisel 09.11.2010.god.

ANEX 1

ODGOVORI INTERVJUISANIH PREDSTAVNIKA CIVILNOG DRUŠTVA

U sljedećem tekstu dat je pregled odgovora na pitanja koja su postavljena akterima civilnog društva početkom aprila ove godine. Odgovore su dali udruženja, zadruge i zadružni savezi i neke privredne komore.

1. Pitanje: Koje mjere bi trebalo poduzeti kako bi BiH ispunila uslove za približavanje EU iz oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja?

- Potrebno je izraditi jedinstveni registar svih subjekata koje se bave poljoprivredom, od općinskog preko kantonalnog i entitetskog do državnog nivoa, kako bi se imali relevantni podaci koji će biti osnova za izradu strategija i programa pomoći.
- Udruživanje i povezivanje proizvođača (horizontalno i vertikalno)
- Jačanje zadrugarstva
- Ukрупnjavanje poljoprivrednih posjeda
- Promocija sela kao zdrave sredine za život ljudi
- Podizanje konkurentnosti domaće proizvodnje kroz: poboljšanje efikasnosti i ekonomičnosti, te kroz kvalitetnije podsticajne mjere od strane države
- Podsticajne mjere uskladiti sa politikama podsticaja poljoprivrede i ruralnom razvoju u EU (CAP),
- Usklađivanje domaćih propisa i zakonodavstva sa EU direktivama i propisima
- Ispuniti što hitnije sve obaveze za otvaranje IPARD-a programa finansiranja
- Što prije uspostaviti sistem i mjere podrške razvoju i jačanju kapaciteta za ruralni razvoj po uzoru na EU odnosno LEADER+ metodologiju
- Akreditovati laboratorije
- Što brže harmonizovati zakonske regulative sa *aquies comunitaire* EU u oba entiteta
- Sačiniti programe mjera unapređenja zadrugarstva
- Organizovati proizvođače na malima gazdinstvima u zadruge i ojačati zadružni sektor,
- Bolje povezati proizvođače i tržište,
- Standardizovati proizvodnju i proizvode, uvesti certifikaciju (osnovati domaće BH certifikacijsko tijelo za potrebe certifikacije u poljoprivredi i prehrani),
- Uskladiti sve vezane zakone entiteta sa BiH nivoom,
- Potrebno je napraviti Strategiju poljoprivrede i ruralnog razvoja na državnom nivou kojem treba da se vodi sva poljoprivredna politika u BiH i koja će se implementirati na cijelom području BiH,
- Organizirati savjetodavne službe (naročito u F BiH).

2. Koji su, prema vašem mišljenju, ključni zakoni koje je neophodno usvojiti u četverogodišnjem mandatu nove vlade kako bi agrarni sektor u BiH postao konkurentniji i ispunio dio obaveza preuzetih prema EU?

- Potrebno je uskladiti zakone na nivou BiH, entitetskim nivoima i nivoima kantona iz oblasti poljoprivrede i posticaja u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji,

- Donijeti nove zakone o novčanim podrškama poljoprivrednom i ruralnom razvoju, u skladu sa EU CAP-om,
- Implementirati Zakon o poljoprivrednom Zemljištu
 - Zakonsku regulativu za organsku proizvodnju
 - Zakon o proizvodima sa zaštićenim geografskim porijeklom
 - Zakon o posebnom tretmanu pojedinih regija (zaostale i nerazvijene, radi uravnoteženijeg razvoja)
 - Zakon o zaštiti domaće proizvodnje od nelojalne konkurencije spolja
 - Zakon o antidampingu cijena poljoprivrednih proizvoda
 - Zakon o vinu BiH
- Prije svega treba implemenirati postojeće zakone:
 - Zakon o javnim skladištima (odlično bi pomogao konkurentnosti poljoprivrede, lakše bi se dolazilo do finansijskih sredstava, a država bi mogla da osigura garantovane cijene otkupa na tržištu).
 - Pobojšati Zakon o poljoprivrednim zadrugama, ali u principu postojeći Zakoni nisu problem nego kašnjenje sa donošenjem podzakonskih akata (pravilnika i sl.) posebno u vezi sa hranom i zemljištem.
 - Zakon o zadrugarstvu RS pogrešno "prepisan" i diskriminatorski ! (Gdje su vam argumenti za to? Sto je intervjuiani član civilnog društva naveo u odbranu ovog stava?)

3. Da li smatrate da civilno društvo treba biti više uključeno u kreiranje agrarne politike u BiH? Ako da, na koji način bi se ovaj sektor mogao uključiti u rješavanje navedene problematike?

- Da, i to tako da udruženja rade transparentnije i da se ograniči monopol pojedinaca na mjesta predstavnika Udruženja, odnosno rad udruženja treba da je transparentniji.
- Participacija civilnog društva u donošenju odluka i kreiranju svih politika i mjera u vezi sa poljoprivredom i ruralnim razvojem, treba da je znatno veća od trenutne.
- Da zato što je trenutno zanemarljivo učešće udruženja ili je samo površno, a trebalo bi da bude uključeno u proces od kreiranja mjera i politika, preko njihovog usvajanja do praćenja njihovog provođenja. Dakle civilno društvo mora više biti uključeno u sve faze kreiranja i provođenja agrarnih politika. Trenutno to nije tako zato što često predstavnici udruženja govore u svoje lično ime i za lični interes, jer pojedinci imaju monopol na predstavljanje i zastupanje udruženja, a koja kao takva i odgovaraju vlastima, te se stvara slika njihovog konstruktivnog rada i uključivanja civilnog društva u proces, a što realno nije slučaj. (Čijeg konstruktivnog rada i uključivanja – vladinog?)
- Da, i to tako da se prvo identifikuju ključne organizacije koje mogu dati kvalitetan doprinos kreiranju politika, zatim da se one umreže i tako planski zagovaraju i lobiraju za napredak u smislu rješavanja postojećih problema i kreiranja politika.
- Da, jer nije uopšte uključeno, postoje određene skupine koje kontroliše vlast.
- Da, na taj način bi sve bitne politike išle na javne rasprave i process donošenja politika i odluka bi bio transparentniji, a bile bi uvažene sugestije sa terena i direktno od proizvođača. Civilno društvo preko udruženja treba da bude uključeno u procese od pripreme, preko izrade do usvajanja zakona i podzakonskih akata.

4. Koji su glavni problemi u poljoprivredi i nabrojite ih po stepenu važnosti?

- Potpuna izloženost stranoj konkurenciji, što uvjetuje niske cijene i probleme u plasmanu domaćih poljoprivrednih proizvoda. Svi se slažu u jednom a to je da se

zakonski treba zaštititi domaću proizvodnju, na principima kako druge države štite domaću proizvodnju kao i kroz uvođenje prelevmana i drugih dozvoljenih mjera (suvozne kvote i zabrana uvoza u sezoni za voće i povrće i dr.) u periodima kada imamo dovoljno domaćih proizvoda,

- Mali iznosi za podsticaje poljoprivredi, loše usmjeravanje i ad hoc politika podsticaja, netransparentnost u kreiranju dokumenata o podsticajima te nedostupne liste korisnika podsticaja u RS i pojedinim kantonima,
- PDV u BiH je neprimjeren za poljoprivredu (repromaterijale, energente, poljoprivredne proizvode itd.),
- Zastarjela tehnologija i mehanizacija na gazdinstvima,
- Disparitet cijena repromaterijala nasuprot cijenama proizvoda iz poljoprivrede te malo učešće farmera u finalnoj cijeni u reprodancu,
- Nefunkcionisanje Robnih rezervi,
- Nepostojanje jedinstvene (zagarantovane) cijene otkupa poljoprivrednih proizvoda,
- Slaba kontrola pri uvozu poljoprivrednih proizvoda i hrane u BiH,
- Slabo ili nikako organizovana savjetodavna služba i loš rad savjetodavaca u poljoprivredi,
- Nedostupna edukacija iz praktičnih znanja za poljoprivredne proizvođače.
- Nema dobrog opšteg ambijenta za poljoprivrednu proizvodnju,
- Ne poštuju se spoljnotrgovinski sporazumi od strane nekih naših partnera,
- Nemamo domaću certifikacionu kuću
- Nema organizacionih oblika za povezivanje proizvodnje sa tržištem (zadruga, marketing agencije i sl.)
- Niska konkurentnost (usitnjeno gazdinstvo, mali obim proizvodnje generalno),
- PDV u BiH je neprimjeren za poljoprivredu (repromaterijale, energente, poljoprivredne proizvode itd.)
- Neadekvatno finansiranje poljoprivrede i mala ulaganja u poljoprivredu
- Potpuno odsustvo standardizacije,
- Nedefinisani koncepti modela za razvoj poljoprivrede (ne znamo šta trebamo razvijati, odnosno šta nam je strateško u poljoprivredi) u tzv razvojnim strategijama,
- Nemamo dobru poljoprivrednu strategiju u BiH generalno,
- Nedostatak volje kod stanovništva da obrađuje zemlju
- Nedostatak jedinstvenog registra svih subjekata koje se bave poljoprivredom, od općinskog preko kantonalnog i entitetskog do državnog nivoa kako bi se imali relevantni podaci koji će biti osnova za izradu strategija i programa pomoći.
-

5. Da li ste zadovoljni sa odnosom vašeg resornog ministarstva prema poljoprivredi i sa agrarnom politikom koje vodi to ministarstvo?

- Svi anketirani iz FBiH su nezadovoljni odnosom nadležnih ministarstava i njihovim radom kao i netransparentnim dijeljenjem podsticajnih sredstava
- Svi subjekti su za povećanje poticaja u primarnoj proizvodnji, ne poštuju se strategija razvoja poljoprivrede FBiH 2010-2014 u kojoj je planirano 6% budžeta za poticajna sredstva, posebno za kapitalna ulaganja jer je dosadašnji sistem poticaja socijalni a ne razvojni
- Politika podsticaja nije dobra za poljoprivredna gazdinstva
- Zakoni o novčanim podrškama i drugi podzakonski dokumenti iz ove oblasti bi se trebali praviti na duži vremenski period (bar 5 godina unaprijed)

- Kao udruženje generalno nismo zadovoljni (nema iskrenog partnerskog odnosa Ministarstva sa civilnim sektorom, zato ni agrarna politika Ministarstva, prema našem mišljenju, nije dobra)
- Ministarstva poljoprivrede i u RS i u FBiH bi trebala biti vodeća ministarstva, odnosno ona nemaju adekvatan položaj u Vladama entiteta.
- Sve mjere podrške razvoju poljoprivrede i seoskog područja su površne, vjerovatno što nema dovoljno inicijative odozdo na gore, odnosno ne istražuju se stvarne potrebe
- Evidentan je manji napredak sa mjerama, ali ipak je to još na nezadovoljavajućem nivou.

6. Da li ste za jedinstveno državno ministarstvo poljoprivrede, sa ograničenim ovlaštenjima samo na vanjsku trgovinu i rad državnih agencija vezanih za poljoprivredu i prehranu ili ste za status quo?

Odgovori iz F BiH i RS se djelimično razlikuju u ovome važnom pitanju. Naime, neki intervjuisani su za to Ministarstvo, drugi su za to da se to Ministarstvo bavi samo vanjskom trgovinom (Ministarstvo trgovine već postoji!)

Svi anketirani subjekti iz FBiH su za uspostavu državnog ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja koje će biti organizator i nosioc ruralnog razvoja i poljoprivrede i koordinirati pregovore sa EU kao i pred pristupne fondove EU.

Odgovori iz RS:

- Bilo bi dobro da postoji BiH Ministarstvo sa ovlaštenjima ograničenim na pomenuta u pitanju, a da se zadrže i entitetska.
- U svakom slučaju bi se trebala uspostaviti efikasnija organizacija i koordinacija na nivou BiH po pitanju poljoprivrede i ruralnog razvoja, kako bi i rad postojećih entitetskih ministarstava unaprijedio.
- Da, ali samo sa ograničenjima na vanjsku trgovinu.
- Nismo, jer se zajednički poslovi iz sektora mogu riješiti i bez njega.

7. Da li znate koje su obaveze naše zemlje a koje su definirane Sporazumom o pridruživanju sa EU i da li znate šta je od toga urađeno a šta nije?

Jedinstven odgovor na ovo pitanje od strane OCD je da slabo ili nikako poznaju ove obaveze. Većina anketiranih je slabo ili skoro nikako upućena koje obaveze ima BiH u procesu pridruživanja EU i koje mjere i zakone bi trebalo donijeti kako bi uskladili zahtjevima EU. Mislim da bi nevladin sektor trebao biti više informisan o ovim obavezama i više uključen u ove aktivnosti. TKO OVO MISLI?

8. Da li poznajete agrarnu politiku EU i da li ste zato da se ona i kod nas u što većoj mjeri i što skorije implementira?

Agrarna politika EU je samo djelimično poznata i to samo nekima a predlaže se generalno da bi je trebalo primjeniti u što skorije vrijeme i to u skladu sa njenim najavljenim izmjenama .